

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

Anexa nr.6

REZUMATUL TEZEI DE ABILITARE*

TITLUL Universul tradițional din Moldova: între analogie magică și funcționalitate

Domeniul de abilitare: Filologie

Autor: CS I dr. Adina Ciubotariu

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

Lucrarea propusă în vederea obținerii atestatului de abilitare urmărește traseul profesional din domeniul filologie, specializarea antropologie culturală. După susținerea doctoratului, în anul 2009, ariile de cercetare în care am activat au fost etnologia și patrimoniul cultural imaterial, prin metode multidisciplinare, care au cumulat idei și concepte din sociologie, antropologie urbană, istoria religiilor, studii despre migrație, psihologie, și medicină, pe alocuri.

După dezvoltarea ideii care a stat la baza lucrării de doctorat, în prima secțiune este prezentată activitatea științifică și principalele teme care se desprind din investigațiile aparent diferite: obiceiurile de naștere din Moldova, arhitectura vernaculară și îndeletnicirile tradiționale din aceeași regiune a țării au făcut obiectul cercetărilor finanțate de Academia Română, Filiala Iași, ca implementare a proiectului fundamental intitulat *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei*.

Primul punct spre care au converș aceste segmente de cultură tradițională poate fi sintetizat sub denumirea *Magia începutului*. În cadrul acestei subdiviziuni, gândirea magică este cea care încarcă gesturile, contextul temporal și spațial cu semnificații puternice, capabile să definească șirul ulterior de evenimente. Cele mai bune auspicii sunt create pentru viitorul nou-născut, prin selecția elementelor din preajma femeii însărcinate. Ceea ce vede, simte ori mănâncă viitoarea mama îi induce fătului trăsături fizice și morale. După naștere, primele obiecte cu care intra în contact erau alese de moașă, pentru a atrage abilități profesionale care îi vor asigura bunăstarea. De altfel, în fiecare etapă a ritului de trecere este activată magia prin contagiune. De exemplu, în cea preliminară femeia gravidă pune în sân talaj furat de la tâmplar, pentru a avea un prunc cu părul creț, în etapa de prag nașii așază finul/ fina pe cojoc de oaie, să aibă noroc la ovine, iar în faza preliminară copilul este integrat în grupul său prin atingerea unor obiecte simbol pentru viitoarea sa ocupație.

În riturile de construcție, magia începutului este pregnantă prin alegerea locului bun de casă, sfințirea lui în mod repetat și debutul vieții în noul cămin o dată cu luna plină, în zi „de fruct”. Toate urmăresc fericirea familiei prin sănătate, bogăție și noroc. Jertfa pentru zidire este încă activă în satele cercetate din Moldova și rolul său este de a plăti o *vamă* către spiritul locului, care garantează dezideratele umane enunțate. În cadrul ocupației istorice a păstoritului, se invocă protecția principiului ignic la începutul activităților: oile sunt trecute peste *focul viu*, atât la plecarea de acasă, cât și la stână, pentru a fi păzite de boli și atacuri.

O a doua temă care se desprinde din paginile de analize etnologice este *Etica tradițională*. Valorizarea pozitivă împarte mediul gravidei în spații/ priveliști tabu și proximități dorite. Este de ajuns

ACADEMIA ROMÂNĂ SCOSAAR

ca viitoarea mamă să „se uite lung” după un om frumos, că îi va semăna copilul său. Alegerea nașilor constituie momentul public de validare a calităților sociale, pentru că finul ajunge să preia trăsăturile celui care îl botează, după botez. A fi „om cu drept” este un ideal tradițional care a pătruns și în basmele de tipul *Cumătra moarte*. Am analizat așa-numita insolență cu care țăranul îi refuză pe Dumnezeu și Sfântul Nicolae de cumetri, pentru că ei ar crea nedreptăți prin șansele inegale oferite oamenilor. Doar moartea vine la toți, fie ei bătrâni ori tineri, bogați sau săraci, ceea ce înseamnă că părinții își doresc un copil care să aducă mai multă justiție în lume.

Cutuma este impusă în comunitate sub apanajul eticii, unul dintre cele mai frecvente răspunsuri la întrebări precum „De ce punți agheasmă în temelia unei case?” sau „De ce nu se vorbește despre lup în ajunul zilei de Sfântul Andrei?” fiind „Așa e bine!”, „Așa trebuie”. Orice eveniment nefast este apoi interpretat ca o urmare a unei încălcări a regulilor tradiționale, de multe ori transmiterea informațiilor despre interdicții sau gesturi obligatorii din punct de vedere ritual fiind însoțită de istorii orale care certifică veridicitatea practicilor. Studiile despre migrație, o subdiviziune a temelor urmărite în volumele de autor, confirmă aceste repere identitare. Atunci când contextul ritual nu corespunde, se fac eforturi speciale pentru cumularea simbolurilor pozitive, pentru că se află în joc binele individului și, prin el, al întregului grup.

Următoarea idee prin care se coagulează diferitele cărți și studii publicate este *Modelarea viitorului*. Aflată în continuitate cu încercarea de influențare a destinului descrisă în capitolul despre magia începutului, această atitudine autoritară în fața hazardului existențial poate fi regăsită în orice segment al culturii tradiționale românești. Fie că se activează prin ingredientele de la scaldătoarea de după botez și apoi vărsarea apei la un pom fructifer, fie că presupune grija pentru speciile de animale de pe lângă gospodărie (barza, rândunica nu se deranjează, șarpele casei nu se ucide) sau din ecosistem (se dă de pomană „de sănătatea lupului”, în ajun de Sântandrii), toate aceste repere culturale se respectă cu o convingere nestrămutată că viitorul va fi fericit.

Selecția obiectelor de pe tava care se pune în fața copiilor la vârsta de un an a prilejuit descoperirea unei similitudini frapante cu spațiul asiatic. Atât în satele din Moldova, cât și în China, Coreea, Japonia și Vietnam părinții modelează viitorul urmașilor prin alegerea unor simboluri ocupaționale, în detrimentul altora, care nu ar reprezenta meserii ușoare ori bănoase. Dacă în trecut se ofereau la noi ac sau topor, în funcție de sexul copilului, astăzi adulții așază la îndemâna viitorului profesionist carduri bancare, *stick*-uri USB sau seringi, care reprezintă ocupații lucrative în percepția socială. Dinamica pe care cultura populară o dovedește în genere a suscitat atenția specialiștilor

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

internaționali, care au simțit nevoia să creeze un concept nou sub umbrela căruia să poată încăpea și dimensiunea socio-economică a moștenirii culturale.

Patrimoniul cultural imaterial este acesta, și capitolul dedicat lui folosește un unghi critic de investigație, prin relevarea punctelor tari și slabe ale acestei noi perspective asupra domeniului. Intitulat *Mai mult sau mai puțin: patrimoniul cultural imaterial*, capitolul aduce elemente de originalitate prin sublinierea consecințelor care decurg din vizibilitatea supradimensionată care se produce în urma înscrierilor pe listele UNESCO. Activitatea mea de factor implicat în gestionarea culturii tradiționale, prin statutul de membru al comisiei naționale și de expert acreditat în rețeaua internațională de mediatori este contrabalansată de dimensiunea teoretică. Strategiile și politicile culturale promovate de instituția multinațională sunt trecute prin filtrul antropologiei culturale și concluzia acestui demers este că absolutizarea măsurilor de salvagardare în detrimentul istoriei culturale se poate dovedi riscantă, inclusiv la nivel economic.

Comunitatea tradițională este supusă unui asediu mediatic și social. Primul generalizează sau pune în circulație idei și simboluri străine de zona etnografică în care sunt receptate, în timp ce nevoia de supraviețuire duce la depopularea satelor și întreruperea transmiterii de informații culturale. E nevoie de un efort suplimentar din partea autorităților locale, naționale și a specialiștilor în etnologie pentru a crește interesul public, în primul rând. Educația și finanțarea acestor preocupări pot avea un impact pozitiv, prin explicarea concretă și accesibilă a importanței pe care o reprezintă patrimoniul cultural imaterial.

În partea a doua, *Realizări profesionale și academice*, am urmărit pe scurt prezentarea componentelor ce țin de formarea profesională, activitatea didactică, managementul cercetării și dezvoltarea de proiecte, promovarea și dezvoltarea domeniului etnologic, abilități și competențe, realizând o prezentare a dezvoltării personale și evoluției profesionale a candidatului. Parcursul profesional a indicat atracția pentru cercetare din primii ani de studenție, când am participat la Colocviul Național „Mihai Eminescu” și am beneficiat de o bursă de studii la Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică „Nicolae Iorga” din Veneția. După studiile de master și doctorat, am continuat perfecționarea profesională printr-un proiect postdoctoral și o serie de cursuri de management și de instruire pentru implementarea Convenției pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, sub egida UNESCO.

Experiența didactică a implicat, pe de o parte, prelegeri la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” și în cadrul „Școlii altfel” în mediul preuniversitar, și, pe de altă parte, o intensă activitate de organizare

ACADEMIA ROMÂNĂ
SCOSAAR

anuală a conferinței de etno-didactică. Evenimentul de la Iași reunește specialiști în educație, meșteri populari, muzeografi și factori decidenți din domeniul culturii tradiționale, pentru a identifica cele mai potrivite strategii care facilitează transmiterea informației tradiționale.

Ultima parte, *Planul de evoluție și dezvoltare a carierei*, a pornit de la temele de cercetare descrise în partea întâi care trebuie să fie finalizate, dar cuprinde și evoluția academică, didactică de management sau competențe care se constituie într-un proiect amplu de viitor. Activitatea de cercetare va focalizată pe domeniul etnologie, urmărind subdomeniile rituri de trecere și digitalizarea patrimoniului cultural imaterial. În aceste direcții voi urmări teme variate cu deschideri și înspre istoria și filosofia științei, teoria cunoașterii, metodologia și etica științei, logici aplicate, antropologie culturală, mitologie, istoria religiilor, sociologie, științele cogniției, științele comunicării și argumentare.

Pe termen mediu vom urmări finalizarea activității de cercetare în cadrul temelor deja începute. În continuitate și consonanță cu aspectele prezentate până la această secțiune, consider că vor fi două direcțiile de dezvoltare a carierei academice în viitorul apropiat: a) prima, va fi caracterizată de dimensiunea de cercetare (fundamentală și aplicată); b) a doua, va avea în centru activitatea de formare profesională a tinerilor.

În centrul preocupărilor va rămâne Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei, sub toate aspectele implicate de o bună conservare și valorificare în mediul academic și public deopotrivă. Cele peste 300.000 de documente etno-culturale vor fi salvardate prin digitalizare treptată. Ulterior, lucrările de sinteză vor pune în circulație contexte rituale și semnificații de profunzime, care vor contribui la o mai bună cunoaștere a domeniului etnologie.

Cu același scop voi continua activitatea începută în anul 2014, în cadrul programului *Academia altfel*. Interesul cadrelor didactice și al elevilor a înregistrat o pantă ascendentă, nevoia de explicații riguroase fiind din ce în ce mai manifestă. Alături de procesul de îndrumare a doctoranzilor, prin comisii în care sunt invitată, acest demers va dovedi continuitate între grupurile de vârstă pentru deprinderea noțiunilor fundamentale despre identitatea culturală românească, dezvoltarea unei gândiri critice și întărirea respectului pentru manifestările tradiționale din sânul comunității.